SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:601

av Oliver Rosengren (M)

Stärkt äganderätt och lokalt inflytande vid storskalig etablering av sol- och vindkraft

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka närboendes och fastighetsägares rättigheter vid etablering av storskaliga vindkrafts- och solcellsanläggningar och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheterna till ekonomisk kompensation och inlösen av bostadsfastigheter som påverkas påtagligt av storskaliga energietableringar, även när det gäller solcellsparker, och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheterna att utvidga rätten till ekonomisk kompensation till närboende som redan har drabbats av tidigare uppförda vindkraftsanläggningar, inklusive ersättning för framtida driftsår och kompensation vid dokumenterade bestående ekonomiska skador, och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att värna kommunernas inflytande över vindkraftsetableringar samt se över möjligheten att ge kommunerna ett motsvarande inflytande över storskaliga solcellsparker och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheterna att införa en tydligare och mer enhetlig tillståndsprövning för storskaliga markbaserade solcellsanläggningar med betydande påverkan på närboende, landskapsbild och natur- och kulturmiljö och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa tydliga krav på nedmontering och återställande samt betryggande ekonomiska säkerheter för storskaliga vindkrafts- och solcellsanläggningar, även vid verksamhetsutövarens konkurs, och tillkännager detta för regeringen.

Storskalig elproduktion behöver förenas med respekt för äganderätten

Sverige behöver en trygg och konkurrenskraftig elförsörjning. Tillgången på el är avgörande för industrins konkurrenskraft, hushållens ekonomi och möjligheterna att investera och skapa arbetstillfällen. Utbyggnaden av elproduktionen behöver samtidigt ske med respekt för äganderätten, det kommunala självstyret och människors rätt till en god boendemiljö.

Storskaliga energianläggningar kan innebära betydande ingrepp i natur- och kulturlandskapet. Det gäller såväl vindkraftverk som stora markbaserade solcellsparker. Anläggningarna kan påverka landskapsbilden, friluftslivet, naturmiljön och förutsättningarna för människor att bo och leva i närheten. Den tekniska utvecklingen innebär dessutom att anläggningarna kan bli allt större och ta alltmer mark i anspråk. Det aktualiserar frågor om hur närboendes intressen ska vägas mot intresset av ny elproduktion och vilket inflytande kommuner och lokalsamhällen bör ha.

Det är rimligt att den som investerar i en energianläggning kan tillgodogöra sig de ekonomiska vinsterna av investeringen. På motsvarande sätt bör den som orsakar kostnader och negativa konsekvenser för omgivningen också bära ansvaret för dessa. Äganderätten behöver värnas även för de fastighetsägare som inte själva upplåter mark till anläggningen men vars bostäder och närmiljö påverkas av etableringen.

Dädesjö visar behovet av ett starkare skydd för närboende

Ett aktuellt exempel är planerna på en mycket stor solcellspark vid Dädesjö i Växjö kommun. En anläggning på omkring 300 hektar planeras i området kring Dädesjö, Flygerås och Mästreda. Det motsvarar ungefär tre kvadratkilometer mark.

Anläggningen planeras i ett område med skogsmark, befintliga bostäder och natur- och kulturmiljöer som har betydelse för dem som bor och verkar i trakten. Projektet har mött protester från närboende som uttryckt oro för hur den omfattande etableringen kan förändra deras livsmiljö. Frågorna gäller inte enbart utseendet på landskapet. En solcellspark av denna storlek kan påverka möjligheterna till rekreation och friluftsliv, upplevelsen av närmiljön och attraktiviteten hos omkringliggande bostadsfastigheter. Närboende har också uttryckt oro för sjunkande fastighetsvärden och i vissa fall övervägt att flytta om projektet genomförs. Det är viktigt att skilja mellan upplevd oro och fastställda ekonomiska konsekvenser. Hur en viss anläggning påverkar fastighetsvärden behöver bedömas utifrån förhållandena i det enskilda fallet. Samtidigt är risken för betydande värdepåverkan ett legitimt intresse att beakta redan innan beslut fattas.

Projektet har lämnats för tillståndsprövning vid mark- och miljödomstolen i Växjö. Ansökan omfattar en solcellspark med tillhörande anläggningar, bland annat energilager och transformatorstationer. Exemplet illustrerar hur en storskalig energietablering kan få betydelse för ett helt lokalsamhälle under flera årtionden. De människor som bor nära anläggningen kan få bära konsekvenserna under lång tid, samtidigt som de inte nödvändigtvis har någon direkt ekonomisk nytta av etableringen. Det finns därför anledning att se över hur lagstiftningen bättre kan skydda närboendes livskvalitet, boendemiljö och ekonomiska intressen.

Stärk möjligheterna till kompensation och inlösen

Under 2026 har reglerna för vindkraft förändrats för att ge närboende del av anläggningarnas ekonomiska värde. Genom den nya lagen om intäktsdelning från vindkraftsanläggningar har ägare av bostadsbyggnader i närheten av vissa nya vindkraftverk fått rätt till ersättning som beräknas utifrån anläggningens intäkter och avståndet till bostaden.

Regeringen har därutöver aviserat en utredning om möjligheten för fastighetsägare att under vissa förutsättningar få en bostadsfastighet inlöst vid etablering av vindkraft. Syftet är att minska den ekonomiska risk som kan uppstå för den som äger en bostad nära en ny anläggning.

Det finns skäl att undersöka om liknande principer bör tillämpas även vid andra storskaliga energietableringar. En mycket stor solcellspark kan påverka närboendes boendemiljö och fastigheters attraktivitet under flera årtionden. Även om påverkan skiljer sig från den som uppstår vid vindkraft finns ett gemensamt problem: nyttan av elproduktionen tillfaller i första hand verksamhetsutövaren och markägaren, medan negativa konsekvenser också kan drabba andra fastighetsägare. Det bör därför utredas under vilka förutsättningar närboende till storskaliga solcellsparker kan ha rätt till ekonomisk kompensation vid betydande olägenheter eller påvisad värdeminskning. För särskilt ingripande fall bör även möjligheten till inlösen av bostadsfastigheter övervägas.

Ett sådant system behöver bygga på tydliga och förutsägbara kriterier för vilka anläggningar och fastigheter som omfattas samt hur ersättningen ska beräknas. Reglerna bör utformas så att den som orsakar påverkan bär kostnaderna, samtidigt som onödiga hinder för lämpliga energiinvesteringar undviks.

Ge även tidigare drabbade närboende möjlighet till ekonomisk kompensation

Den nya lagen om intäktsdelning från vindkraftsanläggningar innebär ett stärkt ekonomiskt skydd för närboende till nya vindkraftverk. Däremot omfattas som huvudregel inte de människor som redan bor intill vindkraftsparker som uppförts eller tillståndsprövats före lagens ikraftträdande. Detta innebär att två fastighetsägare som påverkas på ett likartat sätt av vindkraftverk kan behandlas olika beroende på när anläggningarna fick tillstånd. Den som under många år har fått sin boendemiljö påverkad av en vindkraftsetablering kan därmed sakna rätt till den ekonomiska kompensation som numera gäller för närboende till nya anläggningar.

Det finns därför skäl att se över möjligheten att även låta närboende till äldre vindkraftsparker omfattas av ett system för ekonomisk kompensation. En tänkbar modell är att låta rätten till intäktsdelning omfatta även befintliga anläggningar för kommande driftår, utan att ersättning nödvändigtvis behöver beräknas för samtliga år som anläggningen tidigare varit i drift. Därutöver bör möjligheten till särskild kompensation för dokumenterade och bestående ekonomiska skador, exempelvis en betydande värdeminskning på en bostadsfastighet, utredas. En sådan ordning behöver utformas med hänsyn till rättssäkerhet, proportionalitet och skyddet för berättigade förväntningar vid tidigare investeringar.

Utgångspunkten bör vara att även människor som redan påverkats av storskaliga energietableringar ska kunna få sina ekonomiska intressen beaktade. Motsvarande

frågor bör övervägas vid utformningen av framtida ersättningssystem för storskaliga solcellsparker.

Ge kommunerna större inflytande över stora solcellsparker

Kommunerna har ett särskilt ansvar för den lokala markanvändningen och för att väga samman olika intressen i samhällsplaneringen. Detta motiverar ett betydande kommunalt inflytande över storskaliga etableringar som förändrar landskapet och närmiljön. När det gäller vindkraft följer av 16 kap. 4 § miljöbalken att kommunal tillstyrkan som huvudregel krävs för att tillstånd ska kunna ges. Denna ordning innebär att kommunen har möjlighet att ta ställning till om etableringen är lämplig utifrån lokala förutsättningar.

För storskaliga solcellsparker finns inte något motsvarande generellt krav på kommunal tillstyrkan. Det gäller även anläggningar som tar hundratals hektar mark i anspråk och kan förändra stora delar av landskapet. Skillnaden mellan kraftslagen bör ses över. En kommun har ett betydande intresse av hur stora markområden används, oavsett om påverkan uppkommer genom vindkraftverk eller omfattande solcellsanläggningar. Det bör därför övervägas att ge kommunerna ett särskilt inflytande över större markbaserade solcellsparker, exempelvis genom krav på kommunal tillstyrkan för anläggningar som överstiger en viss storlek eller medför en särskilt betydande påverkan på omgivningen.

Regelverket bör samtidigt utformas så att kommunala ställningstaganden kan fattas tidigt i processen, utifrån tillräckligt beslutsunderlag och med förutsägbara former för såväl kommuner som verksamhetsutövare. Det kommunala inflytandet över vindkraft bör värnas, samtidigt som formerna för tillstyrkan kan utvecklas för att skapa tydligare och mer förutsägbara tillståndsprocesser.

En mer enhetlig tillståndsprövning för storskalig solkraft

Markbaserade solcellsanläggningar omfattas i dag normalt inte av bygglovsplikt. Större anläggningar kan däremot omfattas av samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken och i vissa fall tillståndsprövning enligt miljöbalken. Det innebär att prövningens omfattning kan skilja sig betydligt mellan olika projekt. En mycket stor anläggning kan innebära omfattande ingrepp i markanvändningen, även när den inte omfattas av en generell obligatorisk tillståndsplikt. Samtidigt kan anläggningarnas påverkan vara betydande. Det kan handla om avverkning av skog, inhägnad av stora markområden, förändrade möjligheter till rekreation, påverkan på kulturmiljöer och omfattande förändringar av landskapsbilden.

Det bör övervägas om större markbaserade solcellsparker bör omfattas av en obligatorisk miljötillståndsprövning. En sådan ordning skulle kunna knytas till anläggningens storlek och dess påverkan på omgivningen. Vid prövningen bör särskild hänsyn tas till närheten till bostäder, natur- och kulturmiljövärden, möjligheterna till friluftsliv och alternativa lokaliseringar. Även den samlade påverkan från flera anläggningar i

samma område bör uppmärksammas. Samtidigt är proportionalitet viktigt. Regler som är motiverade för industriella energianläggningar på hundratals hektar bör inte utan vidare tillämpas på mindre anläggningar eller solceller på befintliga byggnader.

Säkerställ återställande och ekonomiska garantier för både vindkraft och solkraft

Storskaliga energianläggningar har en begränsad teknisk och ekonomisk livslängd. När verksamheten upphör behöver anläggningarna avvecklas och marken återställas i den utsträckning som följer av gällande regler och villkor. Redan i dag finns ett miljörättsligt ansvar för verksamhetsutövare att vidta nödvändiga efterbehandlingsåtgärder. Vid tillståndsprövning kan tillstånd också förenas med krav på ekonomisk säkerhet enligt 16 kap. 3 § miljöbalken. Detta gäller i princip för såväl vindkraft som solcellsparker, men förutsättningarna för att ställa sådana krav skiljer sig åt beroende på hur anläggningen prövas.

Stora vindkraftsparker omfattas normalt av miljötillstånd, medan solcellsparker i vissa fall kan etableras efter samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken. Därmed är möjligheterna att säkerställa finansieringen av framtida återställande inte helt enhetliga. Det är viktigt att kostnaderna för avveckling inte i efterhand övervältras på markägare, omkringboende eller skattebetalare. Det gäller särskilt när den ursprungliga verksamhetsutövaren har gått i konkurs eller saknar tillgångar. Reglerna bör därför ses över för att säkerställa att storskaliga vindkrafts- och solcellsanläggningar omfattas av tydliga och ändamålsenliga krav på nedmontering och återställande.

Ekonomiska säkerheter bör dimensioneras utifrån de förväntade kostnaderna för att avlägsna utrustning, fundament, kablar och annan infrastruktur samt genomföra nödvändiga återställningsåtgärder. Säkerheternas omfattning bör också kunna omprövas under anläggningens livslängd för att ta hänsyn till förändrade kostnader. En central utgångspunkt bör vara att säkerheterna är tillgängliga även vid konkurs och inte förlorar sitt värde när de behövs som mest.

Samma grundläggande princip bör gälla oavsett kraftslag: den som äger och driver en storskalig energianläggning bör också bära kostnaderna för dess avveckling och återställande. På så sätt kan utbyggnaden av elproduktionen förenas med ett starkare skydd för äganderätten, större lokalt inflytande och ett tydligare ekonomiskt ansvar för verksamhetens konsekvenser.

Oliver Rosengren (M)